

ALTE COMPLETĂRI LA *BIBLIOGRAFIA ROMÂNEASCĂ VECHĂ**

ARHIMANDRIT POLICARP CHIȚULESCU
Biblioteca Sfântului Sinod, București

Other Additions to the *Old Romanian Bibliography*

ABSTRACT

The indexing of old Romanian book editions by Ioan Bianu, Nerva Hodoș and Dan Simonescu led to the appearance of the four volumes of the Old Romanian Bibliography with the important additions in the following decades. These researches of the printed monuments have certainly shed more light on Romanian history and spirituality. In the following, we will present yet another unknown edition that is part of the patrimony of the Old Romanian Book. This was possible thanks to the discovery of a complete copy in the collections of the Holy Synod Library. The book now indexed appeared in the difficult context of the Russo-Turkish wars at the end of the 18th century, when the Romanian Lands were transformed into a theatre of war. The intrusions of the warring powers were also felt in spiritual and cultural life. The newly-discovered book raises the possibility that the printing house of the Moldavian metropolitanate did not cease its activity, but contributed to the cultivation of learning through new editions of books. Last but not least, this newly discovered book could complete, through its engravings, the repertoire of the two printer-artists Mihail and Policarp Strilbițchi.

Cuvinte-cheie: carte românească veche, bibliografie, Biblioteca Sfântului Sinod, secolul al XVIII-lea, Iași

Key words: old Romanian book, bibliography, Holy Synod Library, 18th century, Iași

Completarea *Bibliografiei românești vechi*, așa cum a apărut ea în primă ediție, odată cu încheierea tipăririi tomului IV, este un demers în continuă evoluție căci, după cum observa, pe bună dreptate, în *Lămuririle* la cel de al IV-lea tom, Dan Simonescu, unul dintre autorii monumentalei lucrări, „viitoarele descoperiri de alte cărți românești vechi vor îndreptăți și de acum înainte actualitatea mereu vie a așa ziselor contribuții la *Bibliografia românească veche*, căci doar spiritualitatea românească n-a produs între 1508-1830 numai 1526 de opere tipărite, câte erau cunoscute în 1936, când se termina tipărirea tomului III, nici 2017 câte se cunosc azi (în 1944 n.n.), când terminăm acest volum cu adăugiri”¹.

---

*Această cercetare face parte dintr-un proiect care a primit finanțare din partea Consiliului European pentru Cercetare (CEC) prin Programul Uniunii Europene pentru cercetare și inovare Orizont 2020 (în temeiul acordului de grant nr. 883219-AdG-2019 – Proiect TYPARABIC).

¹ BRV IV, p. X.

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, războaiele ruso-turce (1768-1774, 1787-1791) au zdruncinat puternic Țările Române transformate în teatru de operațiuni în conflictul dintre cele două mari puteri. Cu toată instabilitatea politică și economică, Biserica își continuă activitatea, în ciuda amestecului celor două puteri în numirea mitropoliților.

În contextul ocupării Moldovei de către trupele rusești, mitropolitul Ambrozie Serebrenicov de *Ecaterinoslav, Tavricesk și Herson* (cu reședința la Poltava) a devenit, către 1790, *țitiuriu al locului Exarhiei Moldovlahii*². Așadar, ierarhul rus nu a luat cârma mitropoliei Moldovei imediat după moartea mitropolitului Leon Gheucă, survenită în decembrie 1788, căci, pentru câțva timp, scaunul mitropolitan a fost suplinit de episcopii sufragani ai Mitropoliei Iașilor: Antonie al Romanului și Iacob Stamati al Hușilor; aceștia doi din urmă erau numiți *vicarii mitropoliei moldovenești* (adică locțiitori) în prefața *Molebnicului*³ slavon tipărit în august 1789 de Mihail Strilbițchi.

În păstoria sa vremelnică (sfârșită în decembrie 1792), printre tipăriturile de care a reușit să se ocupe mitropolitul Ambrozie, în colaborare cu protoiereul Mihail Strilbițchi, se numără încă o ediție a *Ceaslovului* în limba română, apărută la Iași, în 1791, tipăritură necunoscută până astăzi.

Descrierea cărții

Volumul este de format în 16° și are paginația: [4] + 255 f. numerotate + [2] f. (textul se întrerupe brusc, ceea ce arată că la sfârșit existau mai mult de două file). Textul este tipărit cu roșu și negru, în limba română, cu 18 rânduri pe pagină.

Paginația: f. 1-2 sunt parțial distruse, lipsesc f. 11, 26, 32, 104, 112, 113, 156, 157 (la această pagină, unde începe Paraclisul Maicii Domnului, se afla în mod sigur o gravură cu Fecioara Maria, așa cum au toate edițiile lui Strilbițchi⁴), 230; f. 34, 36, 38, 40 nu au număr, iar f. 202 este albă.

Cartea provine din colecția de cărți rare a Facultății de Teologie Ortodoxă din București, transferată în anul 2012 la Biblioteca Sf. Sinod, păstrată astăzi sub cota I 3822.

Primele două file nenumerate cuprind următorul titlu: *Întru slava sfintei și cei de o ființă făcătoarei, și nedespărțitei Troiță, a Tatălui și a Fiului, și a Sfântului D[u]h, începutu-s-au a să tipări întru de D[u]mnezeu păzitul oraș Iașii această carte, ce să numește Ceasoslov, în zilele Prealuminatului kneaz Grigorie Alexandrovici Potemkin Tavricesk, a marelui hatman și de obște arhistratig și a feliuri de ordine Cavaler, cu blagoslovenia Preaosfințitului și al*

² Menționat cu această titulatură pe foaia de titlu a cărții bilingve, româno-rusă, *Învățăături creștinești*, Iași, 1790 (vezi BRV II, p. 337).

³ *Ibidem*, p. 327.

⁴ Lista acestora la Tatay, Tatai-Baltă 2023, p. 115-120.

Preasfântului îndreptătorului Sinod Celen (membru n.n.) Kiriu Kir Ambrozie, arhiepiscop Ecaterinoslavii, Tavriceskului, Hersonului și Țiitoriului locului Exarhiei Moldovlahii, la anul de la zidirea lumii 7299, iară de la întruparea Cuvântului lui Dumnezeu^{17..1} în luna lui iunie și s-au sfârșit întru aceștia an după răposarea mai sus numitului Cneaz ce s-au întâmplat la octomvrie în 5 zile la amiazăzi supt dealul Colceneșul [?]⁶ (f. 1-2). Versoul filei 2 este alb.

În continuare, filele 3-4 nenumerotate cuprind prefața mitropolitului Ambrozie pe care o reproducem în întregime:

Cu mila lui Dumnezeu, smeritul Ambrozie, arhiepiscop Ecaterinoslavii, Tavriceskului, Hersonului și Țiitoriului locului Exarhiei Moldovlahii, tuturor pravoslavnicilor fii ai Bisericii Moldovlahii sănătate și mântuire de la D(o)mnul.

Între cărțile pre care copiii încep învățatura sa, cea mai întâi după Azbucoavnă este aceasta. Dorind a spori pentru binele Bisericii cei încredințate noao de la D[u]mnezeu și pentru binele vostru și a fiilor voștri, ne-am silit a o tipări pre aceasta și cu blagoslovenia lui D[u]mnezeu începând lucrul, l-am și săvârșit. De la voi spânzură a răspunde aceștii sârguințe a noastre. Noi am avut datorie la aceasta, aveți și însuși voi. Că dacă cei de altă lege, dacă cei care nu sânt creștini învață cu silință pe fiii săi, nu numai a ceti și a scrie, ci și alte științe, rușine și păcat înaintea lui D[u]mnezeu va fi celor pravoslavnici a nu învăța pe ai săi, macar a ceti. Noi am fi dorit a așeza școale, dar, neavând pentru aceasta nici chip, nici vreme, am lăsat aceasta la buna socoteală și dragostea cătră credință și patriia sa a celui ce va fi după noi următoriu.

Structura cărții:

f. 1-12^v: *Molitvele de dimineață;*

f. 13-26: *Polunoșnița;*

f. 26^v-28: *Polunoșnița sâmbetii;*

f. 28^v-29^v: *Polunoșnița duminicii;*

f. 30-53: *Începutul utrenii;*

f. 53^v-61: *Începutul lui pervâi ceas;*

f. 61^v-68^v: *Începutul lui tretii ceas;*

f. 69-77^v: *Începutul lui șestii ceas;*

f. 78-87: *Începutul lui deviatâi ceas;*

f. 87^v-97^v: *Începutul Obedniții;*

f. 98-111: *Începutul Vecerniei;*

f. 111^v-141: *Începutul Pavecerniții cei mari;*

f. 142-[157]: *Începutul Pavecerniții cei mici;*

f. 158-172: *Cinstitul Paraclis al Preasfintei Născătoarei de D[u]mnezeu;*

⁵ Cifra zecilor este ștearsă.

⁶ Text pierdut.

- f. 172^v-184: *Rugăciunile spre somn*;
 f. 184^v-194^v: *Troparele Învierii la 8 glasuri*;
 f.195-196^v: *Troparele Învierii ce să cântă ...*;
 f.197-201^v: *Troparele zilei cu B(o)gorodicele*;
 f. 203-229: *Slujba Sfintei Cumenecături*;
 f.[230]-255^v: [*Sinaxarul*];
 f. [1-2]: [*Erata*].

Ornamentația cărții

Gravuri:

- *Frontispiciu cu viță-de-vie* cu un medalion central reprezentându-L pe Iisus Hristos Emanuel: f. [1], 1, 13, 26^v, 53^v, 78, 111^v, 184^v.

- *Frontispiciu* cu un medalion central reprezentându-L pe Sf. Duh în chip de porumbel: f. [3], 28^v, 30, 61^v, 69,87^v, 98, 158, 195, 203.

- *Vinieta din cruci stilizate*: (f. 89, 197, 237, 239^v, 242, 244, 246, 247^v, 249^v, 251, 253).

- *Vinieta florală* (prima filă nenumerotată de la final).

- *Mântuitorul Iisus Hristos*, reprezentat în picioare, binecuvântează cu dreapta, iar în stânga ține globul împărătesc. Gravura este datată în stânga jos 1791 (f. 141^v) și, deși seamănă cu cea din *Ceaslov*, Iași, 1786 (p. 276), semnată de *Protoierei Mihail și Policarp*, pare a fi fost, conform datării, executată special pentru acest *Ceaslov* din 1791. Nu am reușit să o identificăm în altă tipăritură.

- *Mântuitorul Iisus Hristos în fața mesei euharistice* (deși nu este prezent nimbul crucifer) binecuvântează pâinea și vinul. În colțuri: sfinții ierarhi autori de formulare liturgice: Iacov, *fratele Domnului*, Vasile cel Mare, Ioan Gură de Aur, Grigorie Dialogul și câteva citate din Noul Testament. Gravura nu este semnată (f. 202^v).

- *Crugul anului* (Cosmosul sau Zodiacul): (f. 229^v).

Litele inițiale ornate au dimensiunea 2 x 1,4 cm și sunt imprimate cu roșu.

Gravura cu *Crugul anului* se regăsește, cu unele mici diferențe, cum este aranjarea textului explicativ din interior, în următoarele ediții: *Ceaslov* (Iași, 1786), *Ceaslov* (Iași, 1792), *Catavasier* (Iași, 1792) și în *Ceaslovul mare* apărut la Dubăsari în 1794.

Mihail Strilbițchi se ocupă de tipografia Mitropoliei Moldovei din 1777, dar tipărește și comenzi particulare (este vorba de *Ceaslov*, Iași, 1777⁷), fapt care, desigur, nu contravine cu nimic mersului tipografiei și nici proprietarului, Mitropolia.

⁷ Chiaburu 1996-1997, p. 83.

S-a considerat că Mihail Strilbițchi a arendat tipografia Mitropoliei începând cu 1778⁸, ceea ce nu este real, căci pe foaia de titlu a *Psaltirii* (Iași, 1782) se spune clar că aceasta a apărut cu blagoslovenia mitropolitului Gavriil, *întru a sfinției sale tipografie, în sfânta Mitropolie în Iași*⁹.

Pe *Octoihul* apărut la Iași în 1786 scrie că acesta s-a tipărit în tipografia mitropolitului Leon (*a sa tipografie*) în sf. Mitropolie, de Mihail Strilbițchi și Policarp, fiul. Deci, în 1786, putem vorbi în continuare de o tipografie mitropolitană (sau poate chiar de una particulară a mitropolitului).

În 1786 Mihail Strilbițchi a fugit la Movilău, *între hotarul Rusiei și al Moldaviei*, cum se exprimă el într-o scrisoare¹⁰.

Pe *Molebnicul* slavon din 1789 (Iași) scrie că s-a tipărit în tipografia proprie a lui Mihail Strilbițchi, așadar, în acel an, acesta era deja patron de tipografie în Iași, sprijinit, cu siguranță, de ocupanții ruși.

În 1790, Mihail Strilbițchi tipărea cărți în română, slavonă și rusă în tipografia de campanie a garnizoanei ruse, cu literă specific rusească (*Cercetarea creștinismului*, 1790¹¹), literă asemănătoare fiind în *Trepetic* 1791¹², ambele comandate de mitropolitul Ambrozie.

În 1794, Mihail Strilbițchi a plecat la Dubăsari, unde ar fi luat o parte din instrumentarul tipografiei din Iași¹³.

Mihail Strilbițchi, proeminentul artist-tipograf din Iași, s-a aflat în bune relații cu mitropolitul Ambrozie, păstorul Moldovei impus de ruși. Astfel, Mihail Strilbițchi, *în a sa însuși tipografie*, i-a tipărit mitropolitului Ambrozie o *Psaltire*, în 1790, un *Apostol*, în 1791, un *Catavasier*, în 1792, și cele câteva cărți româno-ruse pomenite, imprimate în tipografia garnizoanei ruse. Strilbițchi a primit în acest răstimp un rang nou, acela de *protoiereu al Moldovei, Valahiei și Basarabiei*. Problema care se ridică este aceea că litera și grafica *Ceaslovului* nou-descoperit nu se regăsesc nici în tipăriturile lui Strilbițchi, nici în cea a tipografiei garnizoanei în care a lucrat tot el, din porunca mitropolitului Ambrozie, și atunci ne putem întreba: mai exista în 1791 tipografia Mitropoliei Moldovei?

Istoricii Gh. Ionescu¹⁴ și Toma G. Bulat¹⁵ spun că tiparnița Mitropoliei Moldovei fusese desființată după instalarea, în octombrie 1788, a administrației

---

⁸ *Ibidem*.

⁹ BRV II, p. 277.

¹⁰ Eșanu, Eșanu 1997, p. 142.

¹¹ BRV II, p.339.

¹² *Ibidem*, p.344.

¹³ Chiaburu 1996-1997, p. 87.

¹⁴ Ionescu 1901, p. 106.

¹⁵ Bulat 1971, p. 359.

țariste în Moldova, moment în care Strilbițchi a devenit proprietar de tipografie¹⁶, dar oare așa să fie?

Ceaslovul în discuție a apărut în 1791, fără mențiunea lui Strilbițchi care, de fiecare dată când tipărește o carte, își pune numele cu emfază pe foaia de titlu, iar prin text și la sfârșitul acestuia îi apare emblema (blazonul), căci avea și rang și trecere la ambele cârmuiri, bisericească și împărătească. Sau poate Mihail Strilbițchi era menționat pe colofonul care ne lipsește din exemplarul unic studiat?

Pe *Catavasierul* din 1792 (gata tipărit la 9 ianuarie) se menționează numele mitropolitului Ambrozie și că acesta a fost tipărit de Mihail Strilbițchi *întru a sa tipografie*¹⁷. Așa cum am precizat, mitropolitul Ambrozie comanda cărți la tipografia particulară a lui Mihail Strilbițchi.

Pe *Ceaslovul* din 1792 gata tipărit la Iași pe 20 aprilie, cu binecuvântarea mitropolitului Gavriil [sic!], de Mihail Strilbițchi se menționează tot așa, *tipografia lui Strilbițchi*¹⁸.

Așadar, avem și înainte, și după 1791 cărți tipărite în Moldova, dar care nu seamănă defel cu *Ceaslovul* nostru din 1791. Să fi apărut cartea din 1791 în tipografia Mitropoliei Moldovei? Să fie o dovadă că și această tiparintă funcționa încă?

Ceaslovul din 1791 seamănă mai degrabă cu tipăriturile mitropolitului loțiitor Ambrozie, dar care nu menționează numele lui Strilbițchi pe unele din tipăriturile pe care le patronează. Dacă loțiitorul de mitropolit Ambrozie nu menționează numele lui Strilbițchi, atunci unde își tipărea cărțile?

Am comparat atent garniturile de litere din *Ceaslovul* din 1791 și ele nu seamănă cu litera ultimei ediții sigure a tipografiei mitropolitane (*Octoih*, 1786), nici cu prima carte în care Strilbițchi este pomenit ca proprietar (*Molitvelnic slavon*, 1789 – deci el nu a luat inventarul tipografiei Mitropoliei, ci utilizează garnituri noi de literă cu duct diferit de cele ale Mitropoliei). O asemănare însă există între *Ceaslovul* din 1791 și cel din 1786 apărut la Mitropolie, în timpul tipăririi căruia mitropolitul Gavriil a murit.

O asemănare am remarcat între *Ceaslovul* 1791 și litera broșurilor *Cuvântare la a treia duminică a Sfântului Post*¹⁹... (Iași, 1790, în rusă, având 1 + 7 f. numerotate) și *Datoria și stăpânirea blagocinilor*²⁰, imprimate de vlădica

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ BRV II, p.345.

¹⁸ Am consultat exemplarul *Ceaslovului* (Iași, 1792) păstrat la Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” Cluj-Napoca, pe foaia de titlu a căruia se menționează domnitorul Alexandru Const. Moruzi (întâia domnie) în Moldova (martie 1792 – ianuarie 1793) și mitropolitul Gavriil (1760-1786), numai că acesta era mort de 6 ani († 1786). Mulțumiri dr. Anca Tatay care mi-a pus la dispoziție fotografiile acestei ediții a *Ceaslovului*.

¹⁹ BRV II, nr. 539, p. 339.

²⁰ BRV II, nr. 544, p. 340.

Ambrozie cu un an înainte de *Ceaslov*, în 1790 și respectiv 1791 (aceste două filade menționează anii și Iași ca loc de apariție, fără alte detalii). Cele trei au literă cu duct identic cum este cazul inițialelor O, Z, A, ba chiar și un ornament de final de text, care pare să prezinte aceeași manieră artistică, regășibil așadar atât în *Cuvântare la a treia duminică a Sfântului Post*, cât și în *Datoria și stăpânirea blagocinilor* (Iași, 1791). Acest lucru ar putea însemna că **Ambrozie, locțiitorul de mitropolit al Moldovei, a tipărit cărți în vechea tiparniță a Mitropoliei în 1790-1791**, când nu-l pomenește deloc pe Mihail Strilbițchi pe foile de titlu ale tipăriturilor menționate: *Cuvântare la a treia duminică a Sfântului Post* și *Datoria și stăpânirea blagocinilor*.

Să amintim că Patriarhia ecumenică nu l-a acceptat pe mitropolitul Moldovei desemnat de Ambrozie în decembrie 1792, când acesta a trebuit să se retragă din Moldova împreună cu rușii, ci i-a însărcinat pe cei doi episcopi sufragani amintiți să aleagă un nou mitropolit. Acesta avea să fie Iacob Stamati al Hușilor, pentru întărirea căruia a venit cu gramată de la Constantinopol chiar noul domn al Moldovei, Alexandru Moruzi²¹.

Pe foaia de titlu a *Hrisovului domnesc* al lui Mihail Șuțu, apărut pe 25 martie 1793, scrie că acesta s-a tipărit cu blagoslovenia mitropolitului Iacob (Stamati) *întru a preosfinției sale tipografie cea din nou făcută*. Mențiunea *din nou făcută* va apărea și pe foaia de titlu a *Liturghierului* și pe cea a scrierii *Critil și Andronius*, ambele imprimate în 1794. Acest lucru nu înseamnă numaidecât că nu mai existase deloc tiparnița Mitropoliei, ci poate că expresia *din nou făcută* însemna că aceasta a fost înnoită cu instrumentar și personal.

Grafica *Ceaslovului* din 1791 nu este identică cu a edițiilor bicolore de la Iași din 1777²² și 1792²³ lucrate de Mihail Strilbițchi. O parte din gravurile acestei noi ediții din 1791 se regăsesc însă într-o ediție rară a altui *Ceaslov* apărut în 1786 la Mitropolia Iașilor²⁴. Numai că gravurile ediției din 1791 nu sunt semnate, astfel că putem să le atribuim familiei Strilbițchi numai pe baza

²¹ Se spune că sultanul Selim III l-a preferat pe Iacob Stamati deoarece acesta, în timpul războiului ruso-turc, recent sfârșit, răscumpărase pe banii săi 500 de prizonieri turci și îi trimisese la Constantinopol.

²² Un exemplar la Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu” Iași. Mulțumiri dr. Anca Tatay care mi l-a semnalat.

²³ BRV II, nr. 553, p. 348-349; Poenaru 1973, p. 239-242. Un exemplar complet la Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu” Iași, mulțumiri dr. Anca Tatay care mi l-a semnalat. Biblioteca Academiei Române posedă un singur exemplar, incomplet, sub cota CRV 553.

²⁴ Xilogravuri: *Iisus Hristos*, semnată Protoierei Mihail și Policarp (p. 276); *Fecioara Maria și Iisus Hristos*, semnată Ierei Mihail (p. 308); *Iisus Hristos binecuvântând împărășania* (p. 394); *Iisus Hristos* (Corect, Dumnezeu-Tatăl, Proniatorul) *binecuvântând roadele pământului* [sic!] (p. 444); *Frontispicii cu Sf Duh redat ca un porumbel*, varianta 1, p. 25, 52, 169 etc; *Frontispicii cu Sf Duh redat ca un prumbel* varianta 2, p. 58 etc. De acest *Ceaslov* s-au ocupat Rodica Popescu (Popescu 2002, p. 8-9), Daniela Lupu (Lupu 2012, p. 58-65) și Anca Tatay și Cornel Tatai-Baltă (Tatay, Tatai-Baltă 2023, p. 60-62).

similitudinii cu gravurile semnate din ediția 1786. Protoiereul Mihail Strilbițchi a imprimat la Iași: *Ceasloave* bicolore cu roșu și negru în 1777 și 1792 și unul monocrom în 1786. Dar *Ceaslovul* din 1791 reprezintă o operă a măiestriei aceluiași Mihail Strilbițchi?

Având în vedere cele prezentate mai sus, am putea atribui celor doi Strilbițchi inventarul de gravuri din această ediție necunoscută a *Ceaslovului*, tipărită în 1791 nu doar pe baza similitudinii grafice, ci întemeindu-ne și pe suprapunerea perfectă de subiecte reprezentate în xilogravură, inclusiv în frontispicii.

În acest caz, *Ceaslovul* din 1791, descris acum, ar completa bogatul repertoriu al celor două personalități, tată și fiu, Mihail și Policarp Strilbițchi, și, mai ales, ar arăta că tipografia Mitropoliei Moldovei nu și-a încetat activitatea la venirea ocupației țariste.

List of illustrations

Fig. 1 – *Horologion*, Iași, 1791 (title page)

Fig. 2 – Jesus Christ the Redeemer

Fig. 3 – Jesus Christ the Redeemer in front of the communion table

Fig. 4 – Crugul anului (Cosmosul sau Zodiacul) (Year course (Cosmos or Zodiac))

Fig. 5 – Frontispiece with central medallion depicting the Holy Spirit as a dove

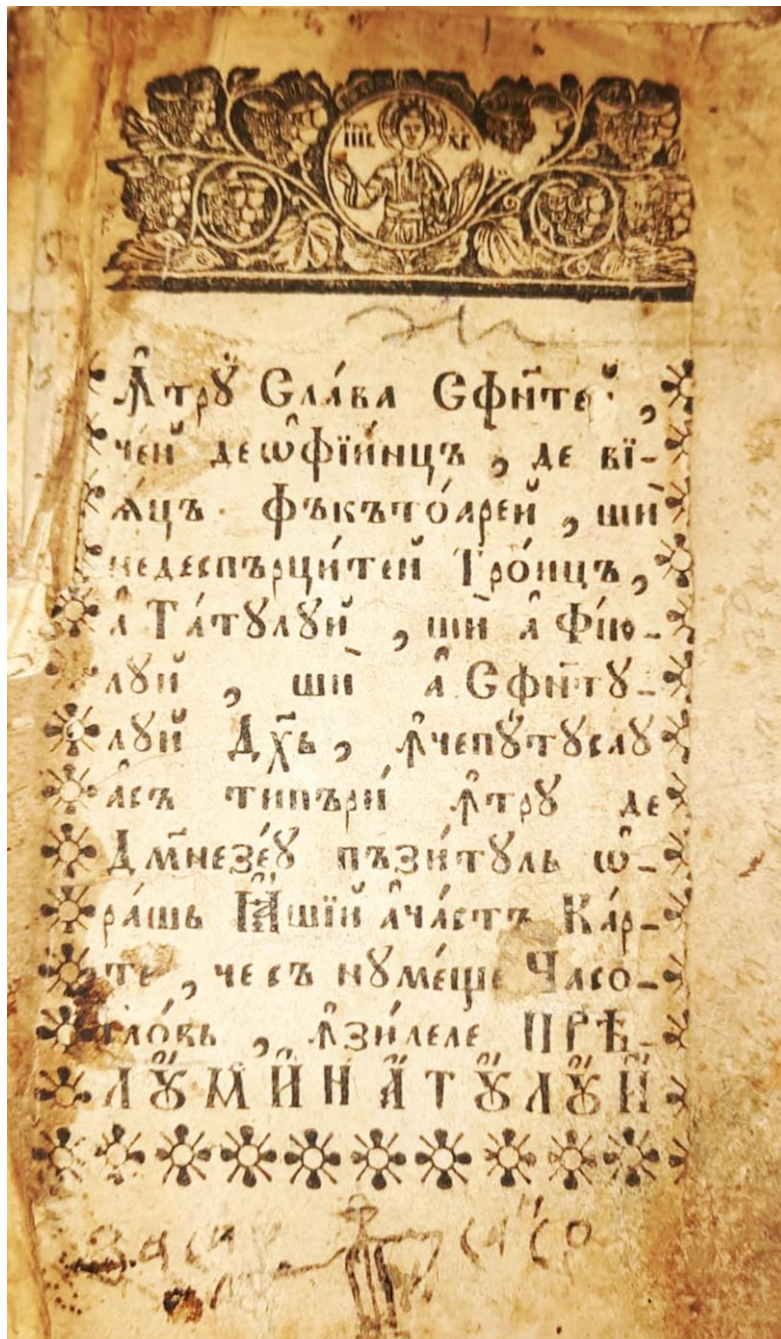

Fig. 1 – Ceaslov, Iași, 1791 (foaia de titlu)

Fig. 2 – Mântuitorul Iisus Hristos

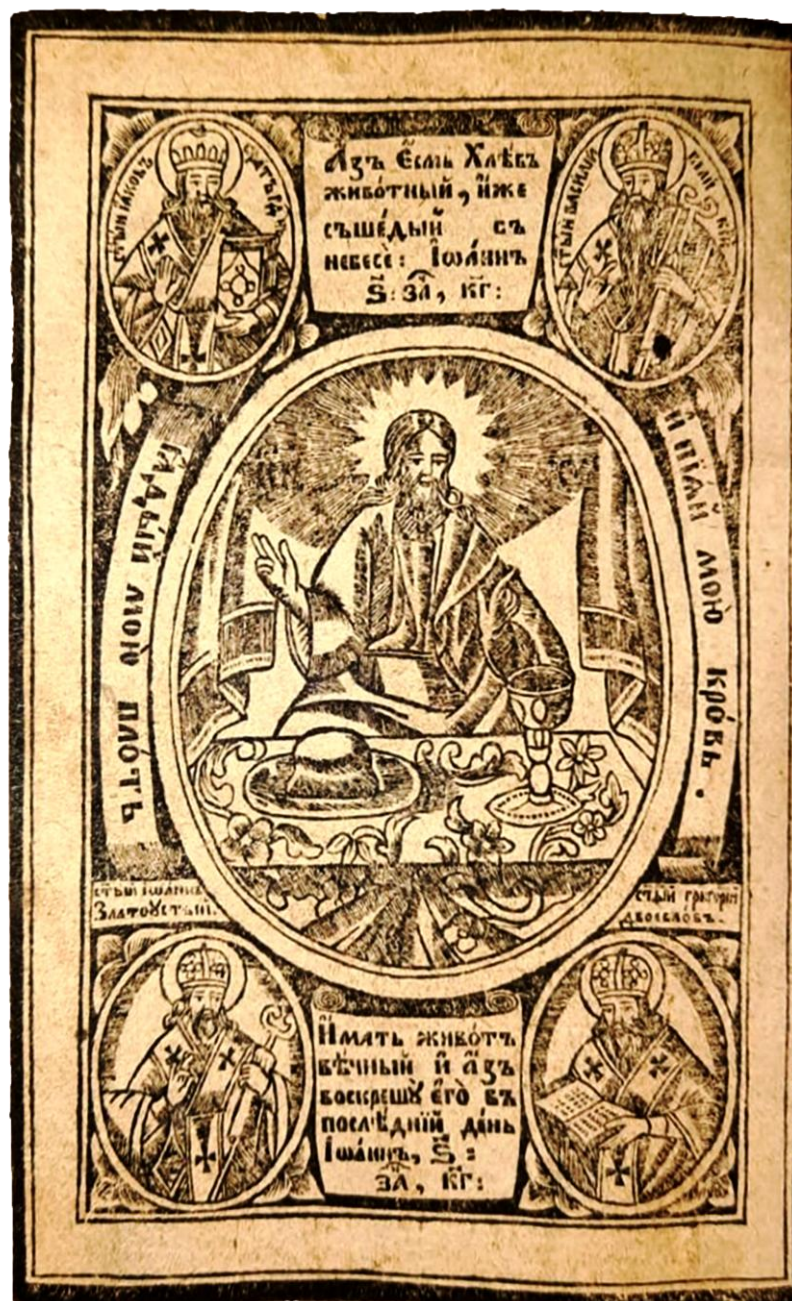

Fig. 3— Mântuitorul Iisus Hristos în fața mesei euharistice

Fig. 4 – Crugul anului (Cosmosul sau Zodiacul)

Fig. 5 – Frontispiciu cu un medalion central reprezentându-L pe Sf. Duh în chip de porumbel

Abrevieri bibliografice

- BRV – Ioan Bianu, Nerva Hodoș, Dan Simonescu, *Bibliografia românească veche 1508-1830*, vol. I-IV, București, 1903-1944
- Bulat 1971 – T. G. Bulat, „Tiparnițele moldovenești de carte bisericească de la Mitropolitul Varlaam la Mitropolitul Veniamin Costachi (1641-1803)”, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, an XLVII, nr. 5-6, mai-iunie, 1971, p. 349-361
- Chiaburu 1996-1997 – Elena Chiaburu, „Un tipograf moldovean din secolul al XVIII-lea: Mihail Strelbițchi”, în *Ioan-Neculce. Buletinul Muzeului de Istorie a Moldovei*, serie nouă, II-III, 1996-1997, p. 81-89
- Eșanu, Eșanu 1997 – Andrei Eșanu, Valentina Eșanu, „O fațetă necunoscută a activității în Moldova a lui Mihail Strilbițki”, în *Revista de istorie a Moldovei*, nr. 29-30, 1997, p. 81-86
- Ionescu 1901 – Gheorghe Ionescu, „Activitatea tipografiei mitropolitane din Iași”, în *Noua Revistă Românească*, nr. 39, vol. 4, 1901, p. 99-114
- Lupu 2012 – Daniela Lupu, „Completări la Ceaslovul tipărit la Iași în 1786”, în Monica Mocanu și Aura Matei (ed.), *Cartea tipărită la români. 500 de ani de la Liturghierul, Octoiul și Tetraevangheliarul lui Macarie*, București, 2012, p. 58-65
- Poenaru 1973 – Daniela Poenaru, *Contribuții la Bibliografia românească veche*, Târgoviște, 1973
- Popescu 2002 – Rodica Popescu, „Aspecte ale identificării cărții românești vechi (Ceaslov, Iași, 1786)”, în *Buletinul Asociației Bibliotecarilor din Învățământ din România*, 13, nr. 4, 2002, p. 8-9
- Tatay 2023 – Anca Elisabeta Tatay, Cornel Tatai-Baltă, *Gravorul Mihail Strilbițchi (a doua jumătate a secolului al XVIII-lea)*, Cluj-Napoca, 2023